

Demografický vývoj maďarskej menšinovej komunity na Slovensku v 20. storočí

Príčiny a dôsledky úbytku populácie

LÁSZLÓ GYURGYÍK

The demographic evolution of the Hungarian minority communities in Slovakia in the 20th century. The cause and effects of population decline.

314.8(=511.141)(437.6)

314.7(=511.141)(437.6)

316.022.4(=511.141)(437.6)

Keywords: Hungarians in Slovakia. Demographic movements in Slovakia before and after the Second World War. Marriages and divorces, birth rate, mortality. The course of birth rate. Migration processes.

V našej štúdii sa venujeme demografickému vývoju maďarskej menšinovej komunity žijúcej na území Slovenska od začiatkov československej štátnosti do r. 2000. Demografické procesy skúmame oddelene v dvoch obdobiach: najprv analyzujeme pohyb obyvateľstva v období pred 2. svetovou vojnou a následne v povojnovom období.

1. Demografické procesy na Slovensku pred 2. svetovou vojnou

Analýzu demografických procesov tohto obdobia znovu rozdelíme na dva úseky, pretože inú skladbu údajov máme z rokov pred 1. svetovou vojnou a inú zo Slovenska existujúceho v rámci česko-slovenskej štátnosti. Údaje vzťahujúce sa k územiu Slovenska sú k dispozícii pre intercenálne obdobia od r. 1869 do r. 1900 (Srb 2002:20). Okrem údajov o počte obyvateľstva disponujeme z tohto obdobia údajmi o hrubej miere pôrodnosti a úmrtnosti (resp. pre 10. roky 20. storočia iba údajmi o rozdiel medzi počtom živonarodených a zomrelých, t. j. o miere prirodzeného prírastku) a údajmi o odhadovanej miere migrácie.

Počet obyvateľov sa na území vyznačenom dnešnými hranicami Slovenska vyvíjal v jednotlivých intercenálnych obdobiach medzi rokmi 1869 až 1921 dosť rozdielne. V rokoch 1869 – 1880 počet obyvateľov klesol o 4290, z 2 481 811 na 2 477 521. 70. roky 19. storočia charakterizovala vysoká miera pôrodnosti (44,4 promile) a veľmi vysoká úmrtnosť (39,5 promile). Vysoká úmrtnosť je do veľkej miery dôsledkom poslednej veľkej, dva roky zúriacej epidémie cholery, ktorá vypukla v r. 1872. Počet obyvateľov dosiahol pôvodný stav až 6 rokov po opadnutí pandémie. V tomto období bol prirodzený prírastok veľmi nízky (4,9 promile). K úbytku obyvateľstva výrazne prispelo aj vysoké záporné migračné saldo (126 tisíc osôb). V 80. rokoch 19. storočia narástla populácia

o takmer 120 tisíc, v r. 1890 sa priblížila k 2,6 miliónom. Miera pôrodnosti síce mierne zaostala za ukazovateľom z predošlého desaťročia (43,4 promile), ale miera úmrtnosti bola oveľa priaznivejšia (34,6 promile). Preto bol aj prirodzený prírastok skoro dvojnásobný ako v predošlom desaťročí (8,8 promile). Celkový prírastok obyvateľstva ale nebol významný kvôli veľmi vysokému migračnému úbytku (122 tisíc osôb).

V poslednom desaťročí 19. storočia sa prírastok priblížil k 190 tisícom, počet obyvateľov k prelomu storočia prekročil 2,78 miliónov. Miera pôrodnosti aj úmrtnosti ďalej klesala (44,1, resp. 30,2 promile). Index prirodzeného prírastku bol vyšší ako v predošlých desaťročiach (10,9 promile). Migračný úbytok zostal na rovnakej úrovni. Údaje prezrádzajú, že na dnešnom území Slovenska v poslednom desaťročí 19. storočia začal a v prvých desaťročiach 20. storočia pokračoval demografický prechod. Medzi rokmi 1900 – 1910 rástla populácia v menšej miere než v predchádzajúcom desaťročí, a to o cca 130 tisíc osôb, v r. 1910 počet obyvateľov prekročil 2,9 milióna. Miernejšia miera rastu oproti predošlému desaťročiu je dôsledkom záporného salda migrácie (217 tisíc osôb). Prirodzený prírastok sa popri klesajúcej pôrodnosti (37,8 promile) a úmrtnosti (25,6 promile) ďalej zvyšoval (12,2 promile).

Z rokov 1910 – 1921 máme iba menej podrobné údaje. Príčinou je vojna a s ňou súvisiace javy, zmena moci na sledovanom území a migrácia. Prvé československé sčítanie obyvateľov vykázalo 2 993 859 osôb. Počet obyvateľov sa v porovnaní s predošlým cenzom zvýšil o 2,6 %, o cca 77 tisíc osôb. Miera prirodzeného prírastku bola nižšia iba v 70. rokoch 19. storočia: 5,9 promile. Migračný úbytok, do ktorého sú započítané aj vojnové straty na životoch, predstavoval 95 tisíc osôb.

Tabuľka č. 1 Pohyby obyvateľstva Slovenska v r. 1869 – 1921

Rok	Počet obyvateľov*	Zmeny počtu v abs. číslach	Zmeny v %	Miera pôrodnosti (‰)	Miera úmrtnosti (‰)	Prirodzený prírastok (‰)	Migračné saldo
1869 – 1880	2.481.811	-4290	-0,2	44,4	39,5	4,9	-126.000
1880 – 1890	2.477.521	117.659	4,8	43,4	34,6	8,8	-122.000
1890 – 1900	2.595.180	187.745	7,2	41,1	30,2	10,9	-122.000
1900 – 1910	2.782.925	133.732	4,8	37,8	25,6	12,2	-217.000
1910 – 1921	2.916.657	77.202	2,7	n.	n.	5,9	-95.310
1921	2.993.859	–	–	n.	n.	n.	–

*Udaný počet obyvateľov sa vzťahuje na prvý termín jednotlivých sčítaní obyvateľstva, ostatné údaje sa vzťahujú na intercenzálne obdobia

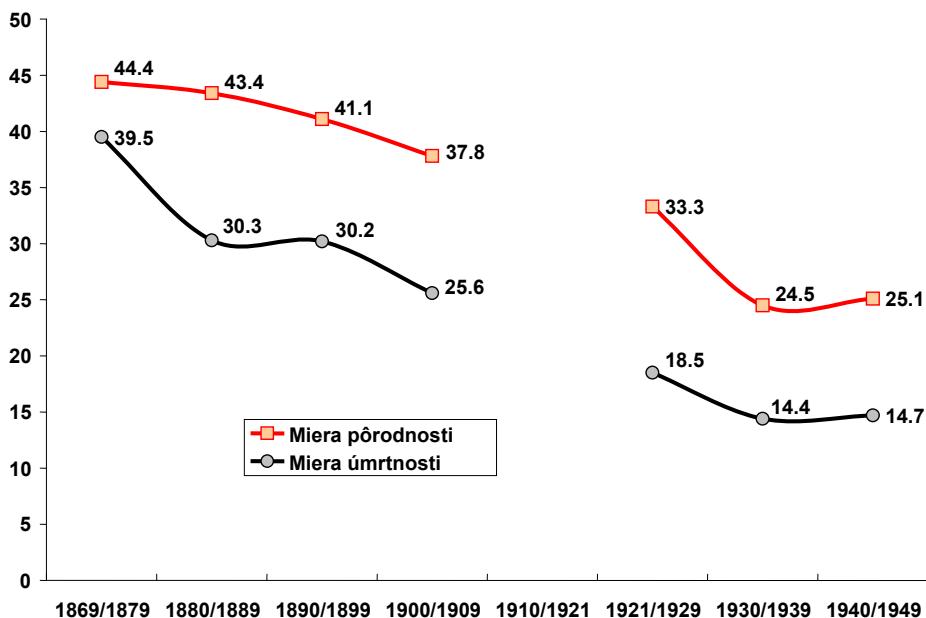
n.: neudané

Zdroj: Srb 2002: 20

Podrobnejšie údaje o pohybe obyvateľstva máme z rokov 1920 – 1949. V rokoch 1920 – 1939 ďalej pokračoval pokles počtu pôrodov. Miera pôrodnosti klesla o viac ako tretinu (z 35,4 promile na 22,7 promile), miera úmrtnosti klesla o cca 30 % (z 19,5 promile na 13,8 promile). Nakoľko pokles pôrodnosti prevýšil pokles úmrtnosti, pokles miery prirodzenej reprodukcie bol ešte výraznejší ako v predošlom období, až 46-percentný. O niečo miernejšie klesol počet sobášov (o 23 %), no o tretinu sa zvýšil počet rozvodov. Charakter „mierového“ pohybu obyvateľstva sa výrazne zmenil počas 40. rokov, v prvej polovici desaťročia kvôli vojnovým udalostiam, od polovice desaťročia najmä kvôli migračným pohybom, ktoré zasiahli státisíce osôb. Vo vojnových rokoch je

badateľný rast miery pôrodnosti. Tento jav má vysvetlenie zrejme v tom, že početnejšia generácia narodených po 1. svetovej vojne dosiahla reprodukčný vek. Nárast pôrodnosti pokračoval v druhej polovici desaťročia až do druhej polovice 50. rokov. Miera úmrtnosti bola podľa očakávaní vyššia vo vojnových rokoch, najmä v rokoch 1944 – 1945, počas prechodu frontu. V druhej polovici 40. rokov úmrtnosť významne poklesla, čím sa zvýšila miera prirodzenej reprodukcie; tento proces kulminoval v 50. rokoch 20. storočia.

Graf č. 1 Miera pôrodnosti a úmrtnosti na Slovensku v r. 1869 – 1950

Zdroj: Srb 2002: 12 – 20

Odhad migračných pohybov je oveľa zložitejšou úlohou než odhad prirodzeného pohybu obyvateľstva. V každom prípade, objem emigrácie v celom skúmanom období prevyšoval objem imigrácie. Miera úbytku zo sťahovania bola iná v prvých rokoch po 1. svetovej vojne, iná počas 2. svetovej vojny a iná v druhej polovici 50. rokov.

Po zmene mocenského zriadenia najväčšiu skupinu vystahovaných tvorili úradníci a príslušníci inteligencie, ktorí sa presťahovali do Maďarska (viac ako 100 tisíc osôb). Podľa Vladimíra Srba v prvej polovici 20. rokov, medzi r. 1920 – 1924, krajinu opustilo 28 tisíc osôb, v r. 1925 – 1929 skoro 13 tisíc osôb, v r. 1930 – 1937 približne 6 tisíc osôb. V rovnakom období bol počet prisťahovalcov niekoľkonásobne nižší: v r. 1920 – 1924 9 tisíc, v r. 1925 – 1929 3 tisíc, v r. 1930 – 1934 3,4 tisíc, v r. 1935 – 1937 cca 1,6 tisíc osôb (Srb 2002:19).

Tabuľka č. 2 Zahraničná migrácia na Slovensku v r. 1920 – 1937

Roky	Imigranti	Emigranti	Saldo
1920 – 1924	9 231	27 639	-18 408
1925 – 1929	3 004	13 316	-10 312
1930 – 1934	3 344	6 120	-2 776
1935 – 1937	1 580	5 598	-4 018

Zdroj: Srb 2002: 19

Počas druhej svetovej vojny a v nasledujúcich rokoch bol migračný úbytok oveľa väčší než v rokoch po 1. svetovej vojne; predstavoval niekoľko stotisíc osôb. Z územia slovenského štátu založeného v r. 1939 vyhnali niekoľko desiat tisíc Čechov, počet obetí holokaustu sa odhaduje na 70 tisíc. Počet po vojne vysídlených alebo utekajúcich Nemcov presiahol 100 tisíc, asi 30 tisíc osôb utieklo do Maďarska, počet Maďarov deportovaných do Čiech sa odhaduje na 50 tisíc a približne 80 tisíc Maďarov bolo vysťahovaných v rámci maďarsko-slovenskej výmeny obyvateľstva. Na miesto tejto skupiny prišla približne rovnako početná skupiny Slovákov z Maďarska. Počtom boli významné aj skupiny židov odchádzajúcich po nástupe komunizmu na Západ, resp. do Izraela.

Z obdobia prvej Československej republiky máme k dispozícii aj údaje o prirodzenom pohybe maďarského obyvateľstva.

Tabuľka č. 3 Prirodzený pohyb Maďarov na Slovensku v r. 1921, 1924 a 1936

Rok	Slovensko			Maďari		
	Miera pôrodnosti	Miera úmrtnosti	Prirodzený prírastok	Miera pôrodnosti	Miera úmrtnosti	Prirodzený prírastok
1921	38,2	21,1	17,1	37,0	21,8	15,2
1924	33,8	18,0	15,9	31,2	18,7	12,6
1936	23,0	13,8	9,2	21,0	14,4	6,6

Zdroj: PO 1921, 1924, 1936¹

Vidíme, že rozdiely medzi ukazovateľmi prirodzeného pohybu maďarskej populácie a populácie na celoštátnej úrovni majú isté zákonitosti. Miera pôrodnosti u maďarského obyvateľstva je nižšia o 1 – 2 promile, miera úmrtnosti je vyššia o niekoľko desiat tisíc promile, z čoho vyplýva, že aj prirodzený prírastok Maďarov zaostáva za celoštátnou mierou o 2 – 3 promile.

2. Demografické procesy na Slovensku po 2. svetovej vojne

2.1 Sobáše a rozvody

Analýzu demografických procesov začneme preskúmaním sobášnosti, pretože tá rozhodujúcou mierou ovplyvňuje aj pôrodnosť. Vývoj počtu sobášov je silne ovplyvnený

1. Československé, resp. slovenské štatistické publikácie – *Pohyb obyvateľstva* (PO)

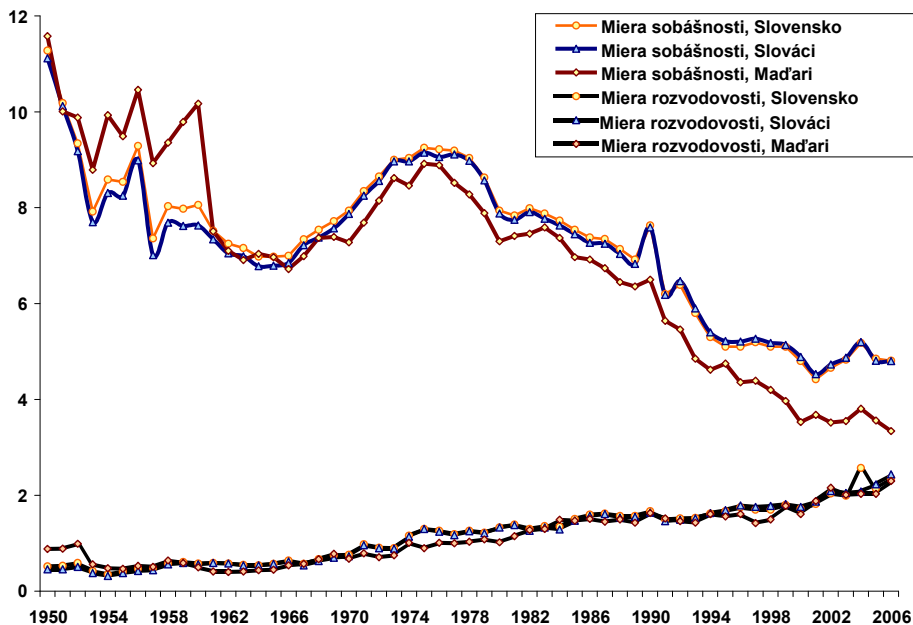
početnosťou generácií v sobášnom veku, ale aj spoločensko-ekonomickými okolnosťami. Počty sobášov uzavretých za jednotlivé roky sú dosť rozptýlené, preto dynamiku sobášnosti budeme sledovať v dlhšom časovom priereze, viac desaťročí dozadu, a to pomocou päťročných priemerov.

Sobášnosť obyvateľstva Slovenska sa v sledovaných štyroch desaťročiach významne zmenila. Do polovice 50. rokov 20. storočia počet sobášov klesal, potom stagnoval, opätovne začal rásť až v druhej polovici 60. rokov. Najvyššiu hodnou dosiahol v r. 1977, keď sa uzavrelo 44 474 sobášov. Počet sobášov odvtedy klesá.

V prvom kroku analyzujeme vývoj sobášnosti pomocou údajov o hrubej miere sobášnosti (počet sobášov na 1000 obyvateľov). Táto miera v r. 1950 presiahla 11 promile, potom do polovice 60. rokov klesala, v r. 1964 a 1965 klesla pod 7 promile. Po tomto poklese nasledoval výraznejší rast, a tak hrubá miera sobášnosti v polovici 70. rokov znovu prekročila 9 promile a na konci 80. rokov sa pohybovala okolo 7 promile.

Počet sobášov vo vnútri maďarskej komunity v r. 1950 presiahol 4000, v 50. rokoch ich počet výrazne kolísal, v r. 1963 klesol na cca 3600. Do polovice 70. rokov ich počet – podobne ako celoštátny trend – znovu rástol, v r. 1975 a 1976 presiahol 5000, odvtedy klesá. Sobášnosť obyvateľov slovenskej národnosti sa do veľkej miery zhoduje s mierou charakteristickou pre celé obyvateľstvo Slovenska.

Graf č. 2 Hrubá miera sobášnosti a rozvodovosti u slovenskej a maďarskej populácie na Slovensku v r. 1950 – 2006

Zdroj: PO

Hrubá miera sobášnosti v 50. rokoch bola u maďarskej populácie vyššia než celoštátna miera (a vyššia ako miera sobášnosti slovenskej populácie). Nakoľko údaje o národnostnom zložení populácie sú pri sčítaní obyvateľov z r. 1950 skreslené, údaje vzťahu-

júce sa na 50. roky môžeme využívať iba s rezervou². Na začiatku 60. rokov bola miera sobášnosti Maďarov totožná s mierou sobášnosti celej populácie Slovenska (7,5 promile), od polovice desaťročia sa ale začala stále viac líšiť. V r. 1971 hrubá miera sobášnosti Maďarov bola 7,7 promile, kým v celoslovenskom priemere pripadalo na 1000 obyvateľov 8,4 sobášov. Celoštátna (hrubá) miera sobášnosti bola v r. 1981 7,8 promile, v r. 1989 6,9 promile, v r. 2000 4,8 promile. V rovnakých rokoch bola táto miera u Maďarov 7,4, resp. 6,4 a 3,5 promile.

Z foriem zániku manželstiev na základe demografických štatistík môžeme podľa národnostnej príslušnosti sledovať iba rozvody. Počet rozvodov v posledných desaťročiach kontinuálne rastie. V rokoch 1950 až 1990 sa počet rozvedených manželstiev na Slovensku zvýšil osemnásobne.

Nárast počtu rozvedených maďarských manželstiev nie je priamočiary. V rokoch 1950 – 1952 ich bolo viac ako 300 za rok, v rokoch 1953 – 1957 klesol tento počet na cca 200. Od konca 50. rokov počet rozvodov postupne rastie. Od r. 1967 je počet rozvedených maďarských manželstiev ročne nad 300, od r. 1973 ich počet presahuje 400, od r. 1974 je ich za rok vyše 500. Od r. 1981 do r. 1991 sa počet rozvodov za jeden rok zvýšil zo 600 na približne 1000. V prvej polovici 50. rokov bol počet rozvedených manželstiev na Slovensku za rok 1700, na konci 80. rokov vyše 8000 a v r. 2000 vyše 9000.

Hrubá miera rozvodovosti maďarských obyvateľov, ak odhliadneme od skreslených údajov z 50. rokov, bola do konca 80. rokov o niečo nižšia ako celoslovenská miera, no dynamika rozvodov bola vyššia ako celoslovenské trendy.

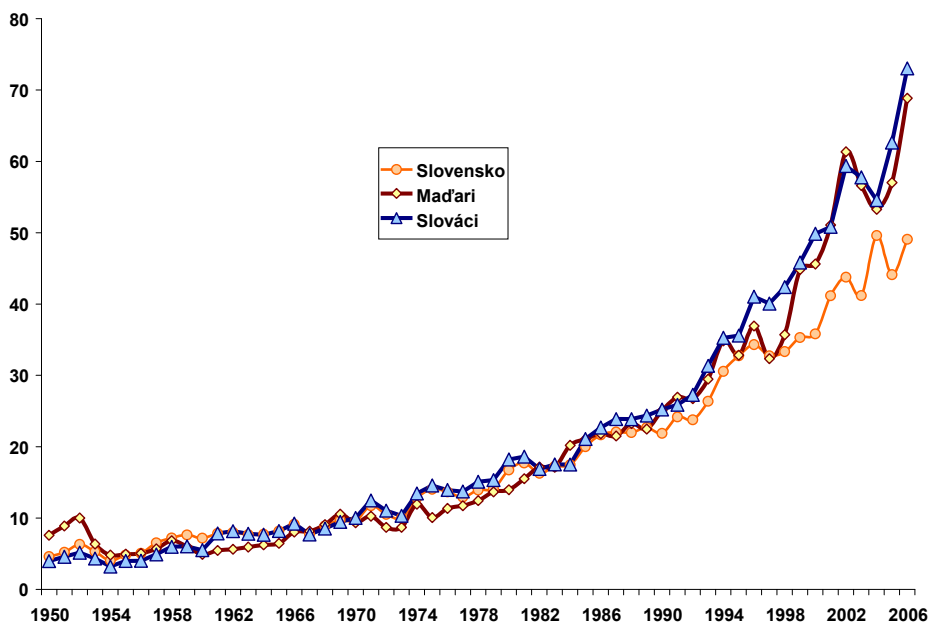
Vzhľadom na to, že porovnávanie miery rozvodovosti Maďarov s celoštátnou mierou rozvodovosti je pre skreslené údaje z 50. rokov problematické, zmeny procesu rozvodovosti u Maďarov a zmeny v celoštátnom meradle bude spoľahlivejšie porovnávať od neskoršieho dátumu. Ak si za východiskový bod určíme rok 1961, zistíme, že v rokoch 1961 až 2000 sa hrubá miera rozvodovosti Maďarov štvornásobne zväčšila, v rovnakom období sa celoslovenská miera i miera rozvodovosti slovenskej populácie strojnásobila (graf č. 3).

Počet rozvodov pripadajúcich na 100 sobášov je často aplikovaným, „oblúbeným“ ukazovateľom rozvodovej štatistiky. Vyjadruje percentuálny podiel rozvedených manželstiev v danom roku na počte manželstiev uzavretých v danom roku. Musíme však zobrať do úvahy, že stále väčšia časť obyvateľov – aspoň dočasne – neuzatvára formálne manželstvo. Preto je počet tých, ktorí vstupujú do manželstva, nižší ako počet osôb žijúcich s partnerom (s manželom/manželkou alebo s druhom/družkou) a zároveň sa počet a podiel osôb žijúcich v životnom spoločenstve bez manželstva líši aj podľa národnosti. Aplikácia tohto ukazovateľa je problematická – minimálne pri analý-

2. Hrubé miery demografických procesov vyjadrujú počty sobášov, rozvodov, narodení, úmrtí v pomere k celkovému počtu obyvateľov – resp. príslušníkov národnostnej komunity – v tisícinách. Ak sa štatistický počet obyvateľov líši od veľkosti reálnej populácie, líšia sa aj hrubé (štatistické a reálne) miery. Pri sčítaní obyvateľov v r. 1950 bol vykázaný výrazne nižší počet Maďarov, než aký zodpovedal skutočnosti. V 90. rokoch – najmä v druhej polovici desaťročia – je reálny stredný stav maďarského obyvateľstva v roku nižší ako jeho štatistický počet. Preto sú hrubé miery demografických procesov v 50. rokoch výrazne vyššie, v druhej polovici 90. rokov naopak nižšie, ako je skutočnosť.

ze údajov podľa národnosti – z viacerých príčin. Zohľadniť musíme aj to, že sa výrazne zmenil počet sobášov, že sa zvyšuje počet rozvodov, že sa „životnosť“ manželstiev ukončených rozvodom v r. 1950 – 1990 mierne skrátila (v r. 1950 bolo priemerné trvanie rozvedených manželstiev 11,9 rokov, v r. 1990 11,0 rokov), no do konca 90. rokov sa výrazne zvýšila – na 13,2 rokov v r. 2000. Preto by sa mal počet rozvodov v danom roku porovnávať s počtom sobášov spred 11 až 13 rokov. Rozdiely medzi mierou sobášnosti a mierou rozvodovosti v prípade Maďarov na Slovensku ďalej zväčšuje fakt, že počet Maďarov – na rozdiel od celkového obyvateľstva Slovenska – neustále klesá, čo so sebou prináša aj výraznejší pokles počtu sobášov.

Graf č. 3 Rozvodov na 100 sobášov u Slovákov a u Maďarov na Slovensku v r. 1950 – 2006

Zdroj: PO

Index rozvodovosti sa zo 4 – 8 % v 50. rokoch zvýšil do r. 1990 na 22 – 25 % a do r. 2000 na cca 40 %.

Do začiatku 80. rokov bol index rozvodovosti Maďarov nižší než celoslovenský index, no od 80. rokov hodnota tohto ukazovateľa už prevýšila hodnoty za celé Slovensko. Súvisí to s nižšou sobášnosťou a výraznejším starnutím maďarskej populácie.

Rozvodovosť je potrebné preskúmať aj z hľadiska vnútornej národnostnej charakteristiky manželstiev. Zodpovedať by sa mala otázka, či je rozdiel v trvácnosti homogénnych a zmiešaných manželstiev.

Tabuľka č. 4 Sobášnosť a rozvodovosť osôb maďarskej a slovenskej národnosti v r. 1950 – 2006 – zmiešané partnerstvá

Rok	Slovensko		Slováci		Maďari	
	zm. m. %*	zm. r. %**	zm. m. %	zm. r. %	zm. m. %	zm. r. %
1950	7,9	n.	4,5	n.	20,6	n.
1960	10,8	11,7	6,2	6,4	17,5	23,2
1970	12,0	13,0	6,8	7,4	23,7	21,8
1980	10,9	12,1	6,1	6,8	25,3	29,1
1990	11,4	11,3	6,3	6,2	27,7	25,5
2000	12,5	9,3	6,9	5,1	26,5	26,0
2006	17,8	8,0	10,1	4,3	28,7	23,2

* podiel zmiešaných manželstiev

** podiel zmiešaných rozvodov

* n: neudané

Zdroj: PO

Zloženie zmiešaných sobášov a rozvodov podľa národnosti preskúmame od r. 1950. O národnosti rozvádžajúcich sa máme údaje od r. 1960. Medzi r. 1960 až 2000 sa podiel zmiešaných sobášov zvýšil z 7,9 % na 12,5 %. Ich počet sa dynamicky zvyšoval v 50. rokoch, v nasledujúcich desaťročiach mierne kolísal, ale výrazne sa nemenil. Počet rozviazaných zmiešaných manželstiev za rok – s výnimkou r. 1990 a 2000 – vždy prevyšoval počet zmiešaných sobášov, a keď porovnáваме rozvodovosť s hodnotami spred 10 rokov, zistíme, že počet rozvedených zmiešaných manželstiev je v nezanedbateľnej miere vyšší ako počet zmiešaných sobášov. Istý obrat v zmiešanej sobášnosti a rozvodovosti nastal od 90. rokov. U obyvateľov slovenskej národnosti je počet zmiešaných sobášov aj rozvodov výrazne pod celoslovenským priemerom. V 60. a 70. rokoch bol počet zmiešaných rozvodov vyšší ako počet heterogénnych sobášov, v 80. rokoch počet heterogénnych sobášov aj rozvodov má stále klesajúcu tendenciu.

U obyvateľov maďarskej národnosti sa podiel zmiešaných sobášov a rozvodov mierne líši od celoštátnych hodnôt. Do 80. rokov bol počet heterogénnych rozvodov vyšší od počtu heterogénnych sobášov, od konca desaťročia do r. 2000 sa počet sobášov a rozvodov skoro vôbec nelíši.

2.2 Pôrodnosť

Prirodzený prírastok obyvateľov maďarskej národnosti je podľa sčítaní obyvateľstva i štatistík obyvateľstva nižší ako prírastok celkového obyvateľstva Slovenska. Ako sme už vyššie uviedli, pôrodnosť Maďarov bola nižšia aj v medzivojnovom období. (Česko)slovenská štatistika obyvateľstva vykazuje národnosť novorodených detí podľa národnosti matky. Tento spôsob získavania dát v princípe zabezpečí údaje o pôrodnosti menších. Ale nezanedbateľné deformácie, nepresnosti sa ukazujú pri vykazovaní národnostnej príslušnosti detí zo zmiešaných manželstiev. Rozhodujúcu úlohu tu hrá fakt, že časť rodičov určuje národnosť dieťaťa podľa národnosti rodiča patriaceho k väčšinovému národu. Nie je zanedbateľná (zväčša len štatistická) ani zmena národnostnej

identity jedného z partnerov, ktorí pri sobáši uvádzali rôznu národnosť. Táto zmena sa často uskutočňuje už pred narodením (alebo pri narodení) prvého dieťaťa, ktoré potom dostane národnosť po matke, ktorá si svoju národnosť zmenila (Ziegenfuss 1966). Pri štatistickom zisťovaní nemožno vylúčiť ani ďalšie nepresnosti. Štatistický formulár nevypĺňa matka, a tak pri uvedení národnosti nemožno vylúčiť istú mieru subjektivity, no nepresnosti môžu byť spôsobené aj špecifickými okolnosťami vyplňania príslušného formulára (do hlásenia o narodení sa zaznamenávajú údaje v nemocnici už deň po pôrode). Preto sa výrazne môžu líšiť číselné údaje z pôrodnostnej štatistiky menšín a údaje o národnostnom zložení danej vekovej skupiny podľa sčítania obyvateľstva.

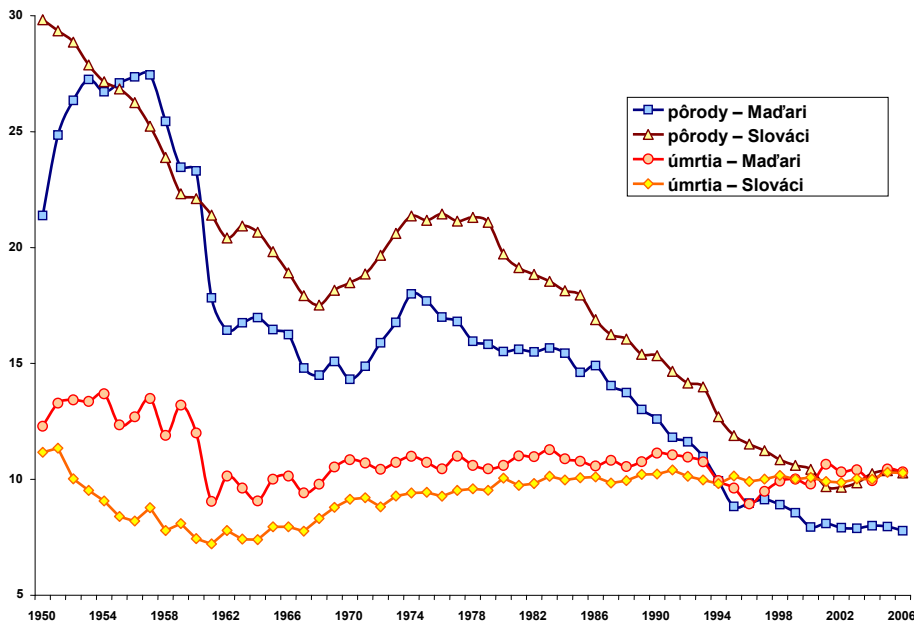
Počet novorodencov na Slovensku za jednotlivé roky od polovice 20. storočia značne kolísal. V prvej polovici 50. rokov sa priblížil k počtu 100 tisíc (resp. v dvoch rokoch tento počet aj dosiahol). V druhej polovici desaťročia začal počet novorodencov klesať, bod minima dosiahol v r. 1968 (76 tisíc), v 70. rokoch znovu rástol a v r. 1978 – 1979 dosiahol maximum, 100 tisíc. Odvtedy sa počet narodených detí znižuje, v r. 1989 leďva presiahol 80 tisíc, v r. 2000 55 tisíc.

Zmeny, ktoré na Slovensku nastali v oblasti pôrodnosti od 50. rokov minulého storočia, môžeme analyzovať na základe údajov o hrubej miere pôrodnosti. Počet pôrodov pripadajúcich na 1000 obyvateľov bol najvyšší na začiatku desaťročia (28,8 promile v r. 1950). V ďalšom období hrubá miera pôrodnosti postupne klesala až do r. 1968 (17,0 promile), potom do r. 1976 rástla (20,8 promile) a po tomto roku dlhodobo, počas viacerých desaťročí, stále klesala.

Zmeny v počtoch detí, ktoré sa zaevidovali ako živonarodené s maďarskou národnosťou, kopírujú celoštátne trendy s istým fázovým posunutím. Počet maďarských novorodencov je v prvej polovici 50. rokov ešte pomerne nízky: mnohé matky s maďarským pôvodom sa hlásili k slovenskej národnosti. Neskôr v tomto desaťročí počet „maďarských“ pôrodov prekročil 10 tisíc a po bode minima v r. 1968 (7868 novorodencov) dosiahol vrchol v r. 1974 (10 130 novorodencov) – teda o päť rokov skôr, ako pôrodnosť dosiahla maximum v celoslovenskom meradle. Od druhej polovice 70. rokov počet maďarských novorodencov kontinuálne klesal: v r. 1981 ešte bol okolo 9000, v r. 1990 nad 7000, v r. 2000 sa blížil k 4500.

Pôrodnosť maďarského a celkového obyvateľstva môžeme porovnať aj pomocou hrubých mier pôrodnosti, teda počtu živonarodených detí na 1000 obyvateľov (danej národnosti). Údaje o demografických procesoch maďarskej menšiny z 50. rokov, ako sme sa o tom už zmienili, sú deformované. Platí to aj pre údaje o pôrodnosti. Pri sčítaní obyvateľov v r. 1950 významná časť príslušníkov maďarskej menšiny uviedla slovenskú národnosť. Od druhej polovice 50. rokov sa mnohí z nich znovu identifikovali ako Maďari, a tak aj ich deti boli počas štatistických zisťovaní registrované ako maďarské. Keďže pri výpočte hrubých mier pôrodnosti sa údaje zo štatistických zisťovaní porovnávali s údajmi zo sčítania obyvateľov v r. 1950, počty detí boli oveľa vyššie, než by to zodpovedalo reálnej pôrodnosti Maďarov. Tento stav pretrval do r. 1961, keď nové sčítanie obyvateľov už prinieslo reálnejšie, vyššie čísla o počte obyvateľov maďarskej národnosti. V r. 1961 – 1990 boli hrubé miery pôrodnosti Maďarov o cca 15 % pod celoslovenskou mierou (graf č. 4).

Graf č. 4 Hrubá miera pôrodnosti a úmrtnosti na Slovensku podľa národnosti v r. 1950 – 2006

Zdroj: PO

Musíme poznamenať aj to, že hrubé miery pôrodnosti Maďarov sú presnejšie za roky nasledujúce po jednotlivých sčítaniach obyvateľstva, než za roky, ktoré sčítaniam predchádzali.³ Pôrodnosť jednotlivých etník sa dá porovnať pomocou iných, „očistených“ ukazovateľov. Jedným z najdôležitejších takýchto ukazovateľov je úhrnná plodnosť (TFR). TFR bola v celoslovenskom meradle najvyššia v r. 1950 (3,82), v r. 2001 na úrovni 1,25.

Hodnota TFR je u maďarského obyvateľstva podľa registrovaných údajov významne nižšia. V roku 1950 bola úhrnná plodnosť Maďarov na úrovni 2,84, v r. 1961 na úrovni 2,61, v r. 1991 na úrovni 1,66 a v r. 2001 na úrovni 1,10. Ak z vyššie uvedených dôvodov odhliadneme od údajov z 50. rokov, vidíme, že hodnota TFR maďarských matiek je podľa registrovaných údajov od 60. rokov o 15 až 20 % pod celoslovenskou hodnotou. Tento rozdiel si žiada niekoľko vysvetľujúcich poznámok.

TFR vo vzťahu k maďarskému obyvateľstvu udáva počet detí maďarských žien a nie počet novorodencov s registrovanou maďarskou národnosťou. Tieto hodnoty sú do určitého

3. Súvisí to s tým, že sa u menšín tzv. stredný stav obyvateľstva do termínu ďalšieho populačného cenzu viac či menej líši od hodnôt vykázaných v samotnom sčítaní (zvyčajne je nižší), čo je dôsledkom medzicasom sa odohrávajúcich procesov zmeny národnosti. Preto môžeme hrubé miery pôrodnosti spresniť dodatočne na základe údajov o počte obyvateľov z ďalšieho sčítania. Najjednoduchšou metódou spresňovania je, keď zmeny v počtoch obyvateľov vykázaných v dvoch za sebou realizovaných sčítaniach rovnomerne rozdelíme na roky a takto získanou hodnotou nahradíme pôvodný údaj o strednom stave obyvateľstva za daný rok. Túto istú metódu môžeme použiť aj pri spresňovaní hrubej miery úmrtnosti a prirodzeného prírastku/úbytku.

tej miery odlišné. Detí s registrovanou maďarskou národnosťou je menej než detí maďarských matiek, nakoľko značnú časť detí zo zmiešaných manželstiev neregistrujú ako maďarské. Ďalej je treba podčiarknuť, že údaje zo štatistických zisťovaní a zo sčítaní obyvateľstva nie sú ani na Slovensku celkom konzistentné.

U slovenského obyvateľstva je hodnota TFR mierne vyššia ako celoslovenský priemer, s výnimkou r. 1991 (3,94 v r. 1950; 3,24 v r. 1961; 2,80 v r. 1980; 2,03 v r. 1991 a 1,27 v r. 2001).⁴

Podiel „maďarských pôrodov“, presnejšie podiel detí maďarských matiek na celkovom obyvateľstve od 50. rokov postupne klesá. V druhej polovici desaťročia bolo ešte 10,7 % novorodencov na Slovensku podľa hlásení o pôrode maďarskej národnosti, tento podiel v 60. rokoch o niečo poklesol, ale ešte aj na začiatku 70. rokov prevyšoval 10 %. V prvej polovici 80. rokov sa pohyboval okolo 9,5 %, v r. 1990 klesol na 9,1 % a v r. 2000 na 8,2 percent. V rámci celej populácie bol podiel maďarských živonarodených detí o cca 1,4 percentuálnych bodov nižší než podiel maďarského obyvateľstva.

Rôzne ukazovatele pôrodnosti a plodnosti vykazujú u Maďarov o 15 až 20 % nižšiu mieru plodnosti v porovnaní s celoslovenskou mierou. Aj keď registrovaná národnosť dieťaťa sa (teoreticky) udáva podľa národnosti matky, oprávnené predpokladáme, že nižšia miera plodnosti je ovplyvnená aj medzigeneračnými asimilačnými procesmi, resp. procesmi zmeny národnostnej identity.

Okrem toho, že značná časť detí zo zmiešaných manželstiev nie je registrovaná ako maďarská, v demografických štatistikách sa aj mnohé matky žijúce v zmiešanom manželstve vykazujú ako Slovensky (pričom pri sčítaniach obyvateľstva sa hlásia k maďarskej národnosti). Tento fakt môžeme interpretovať aj ako štatistickú, aj ako reálnu zmenu etnickej identity. Je možné, že v období medzi sobášom a narodením prvého dieťaťa sa „národnostná orientácia“ rodiny upevní a tento proces je sprevádzaný viacmenej formálnou zmenou identity jedného z manželov. Za rozdielmi v radoch údajov ale nemusíme nevyhnutne hľadať nejaké reálne spoločenské procesy. Môžeme sa uspokojiť aj s tým, že rad údajov zo štatistiky obyvateľstva a zo sčítania obyvateľstva je v tomto ohľade nekonzistentný.

Presvedčivým dôkazom nekonzistentnosti je fakt, že podľa registrácie sa v zmiešaných manželstvách narodí oveľa menej detí než v homogénnych vzťahoch. Na začiatku 30. rokov 20. storočia bol podiel zmiešaných manželstiev, kde bol jeden z partnerov maďarskej národnosti, 9,4 %. V rovnakom období bol podiel detí, ktoré sa narodili takýmto párom, iba 4,7 %. Čiže podiel detí narodených v zmiešaných manželstvách predstavuje 50 % detí narodených v homogénnych manželstvách. Ak nepredpokladáme veľké rozdiely v plodnosti žien podľa národnosti a odhliadneme od prípadných deformácií z obdobia medzi sobášom a narodením detí, potom môžeme považovať za potvrdené, že v časti zmiešaných manželstiev už v krátkom časovom období medzi uzavretím manželstva a narodením prvého dieťaťa nastala – aspoň štatisticky – zmena národnostnej identity jedného z manželov.

Počet pôrodov registrovaných v zmiešaných manželstvách bol v porovnaní s počtom zmiešaných manželstiev najnižší na začiatku 50. rokov. Spomedzi detí s maďarskou

4. TFR (Total fertility rate) je priemerný počet živonarodených detí pripadajúcich na jednu ženu počas jej reprodukčného obdobia (15 – 49 rokov). Nakoľko špecifické miery pôrodnosti podľa veku nemáme členené podľa národnosti, delíme počet novorodencov danej národnosti počtom žien v reprodukčnom období, získané číslo vynásobíme 35 (počet rokov reprodukčného obdobia žien) a delíme 1000.

národnosťou podiel tých, ktoré sa narodili v heterogénnych manželstvách, tvoril iba 34,4 % z celkového počtu heterogénnych sobášov. Tento podiel medzitým narástol. Koncom 80. rokov sa v zmiešaných manželstvách narodilo štatisticky o 18 % menej detí než v homogénnych maďarských manželstvách. „Zmiešaný“ charakter väčšiny manželstiev, ktoré boli uzavreté v 50. a 60. rokoch a v ktorých jeden z partnerov bol maďarskej národnosti, do narodenia prvého dieťaťa už zanikol. Na začiatku 70. rokov si skoro dve tretiny manželstiev, na konci 80. rokov už viac ako štyri pätiny manželstiev, aspoň formálne, zachovali zmiešaný charakter. Z údajov dotazníkových výskumov však vieme, že za osobu maďarskej národnosti sa v dospelosti považuje približne 20 % detí zo zmiešaných manželstiev, 80 % z nich sa už hlási k väčšinovému národu.⁵

Súhrnne môžeme povedať, že miera plodnosti Maďarov je v nezanedbateľnej miere nižšia ako celoslovenská miera. „Homogenizáciu“ zmiešaných manželstiev a iné nepresnosti zberu údajov nevieme na základe údajov z oficiálnych štatistických zisťovaní a sčítaní obyvateľstva vyjadriť číslami. Môžeme sa o to pokúsiť použitím údajov medzietníckych výskumov vykonaných dotazníkovou metódou.

2.3 Úmrtnosť

Miera pôrodnosti Maďarov na Slovensku je nižšia, miera úmrtnosti vyššia ako celoslovenský priemer. Vysoká úmrtnosť Maďarov má aj historické príčiny. Vystaňovania, deportácie a reslovakizácia prispeli nielen k zníženiu počtu Maďarov, ale v druhej polovici 40. rokov modifikovali aj ich vekovú štruktúru. Nižšia pôrodnosť a asimilačný úbyt看 viedli k trvalému zvýšeniu podielu starších generácií na maďarskom obyvateľstve. Preto je aj miera úmrtnosti starnúcej maďarskej populácie vyššia ako miera úmrtnosti na Slovensku.

V 50. rokoch počet úmrtí na Slovensku klesal (do začiatku 60. rokov). Najnižší bol tento počet v r. 1961, a to 31 403. V nasledujúcom období sa počet úmrtí postupne zvyšoval, v r. 1990 a v r. 1991 prekročil 54 tisíc, odvtedy kolíše medzi počtom 51 až 53 tisíc. Počet úmrtí sa u Maďarov postupne zvyšoval do konca 80. rokov. Do polovice 60. rokov bol tento nárast pomerne mierny (zo 4800 na 4900), do polovice 70. rokov narástol o ďalších 1000 úmrtí, v 80. rokoch sa počet úmrtí pohyboval okolo 6200 za rok. Nárast kulminoval v r. 1990 počtom úmrtí 6436, po r. 1994 klesol ročný počet úmrtí na 6000.

Úmrtnosť obyvateľov maďarskej a slovenskej národnosti, resp. úmrtnosť celej populácie Slovenska porovnávame pomocou mier hrubej úmrtnosti. Hrubá miera úmrtnosti maďarskej menšiny sa v 50. rokoch pohybovala okolo 12 – 13 promile. V 60. rokoch zostala pod 10 promile, potom sa do začiatku 80. rokov postupne zvyšovala a kulminovala v r. 1983 na úrovni 11,3 promile. Od druhej polovice 80. rokov počet úmrtí štatisticky klesal, no v skutočnosti zásadnejšie zmeny nenastali. Celoslovenská hrubá miera úmrtnosti klesala od začiatku 50. rokov na hodnotu pod 8 promile na začiatku 60. rokov, odvtedy sa pohybuje medzi 9,5 – 10,3 promile. Pokiaľ ide o tendenciu, v tomto ohľade sa vyššia úmrtnosť u Maďarov nelíši od tendencie celoslovenskej úmrtnosti.

Podiel zomretých maďarskej národnosti je vyšší ako podiel Maďarov na populácii Slovenska. V r. 1962 bol tento podiel 15,2 %, v r. 1972 14 %, v r. 1984 klesol pod 12 % (11,95 %), od r. 1995 zostáva stále pod 11 %. Podiel zomretých slovenskej národnosti sa za rovnaké obdobie zvýšil z 82 % na 88,5 %.

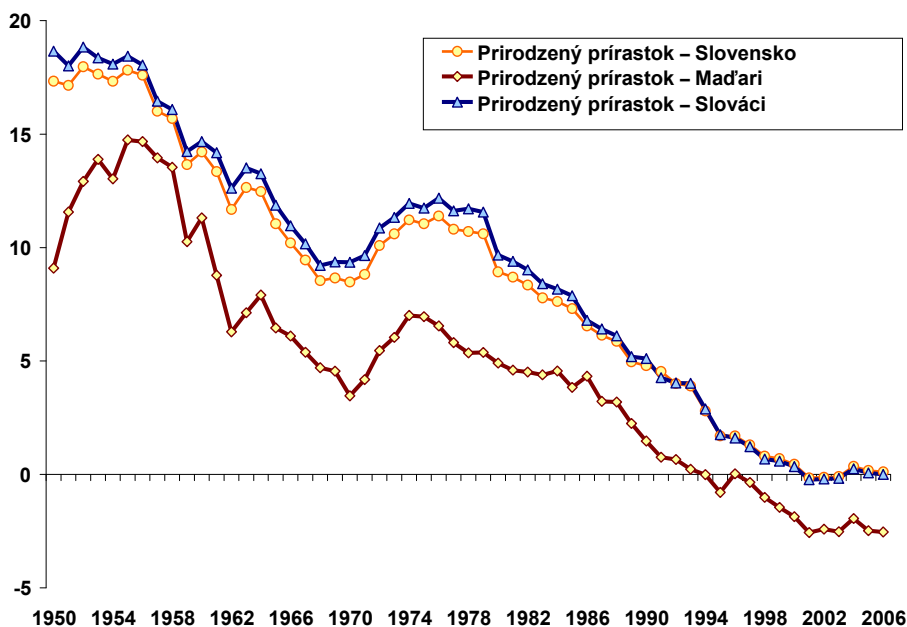
5. Pozri Csepeli – Örkény – Székelyi 2002; Gyurgyík 2004.

2.4 Vývoj prirodzeného prírastku

V povojnovom období bol prirodzený prírastok maďarskej populácie najvyšší v 2. polovici 50. rokov (5658 osôb v r. 1956), v ďalšom období klesol na minimum (1913 osôb v r. 1970). Ďalší nárast, ktorý trval do polovice 70. rokov, sa už ani nepriblížil maximu z r. 1956 (3944 osôb v r. 1974). Prirodzený prírastok Maďarov odvtedy postupne klesal; v r. 1990 bol rozdiel medzi počtom živonarodených a zomretých 846.

Prirodzený prírastok obyvateľov Slovenska presiahol v 50. rokoch hodnotu 60 tisíc. Na konci 60. rokov klesol pod 40 tisíc, potom postupne rástol: kulminoval v r. 1976 hodnotou nad 54 tisíc osôb. Odvtedy s menšími či väčšími výchylkami postupne klesal, v r. 1990 ledva presiahol hodnotu 25 tisíc osôb (25 370).

Graf č. 5 Prirodzený prírastok maďarskej a slovenskej populácie na Slovensku v r. 1950 – 2006

Zdroj: PO

Tendencie prirodzeného prírastku celého obyvateľstva Slovenska a maďarskej menšiny boli v r. 1950 – 1990 podobné, no pokiaľ ide o mieru prírastku, tá je v prípade Maďarov oveľa nižšia. Miera prirodzeného prírastku na Slovensku klesla zo 17 promile v r. 1950 do r. 1990 na 4,8 promile a do r. 2000 na 0,5 promile. Miera prirodzeného prírastku maďarského obyvateľstva bola v 50. rokoch nad 12 – 13 promile, táto miera klesla v druhej polovici 80. rokov na 3,4 promile, v roku 1990 bola 1,5 promile. Nakoľko podľa registrovaných údajov od polovice 90. rokov je u Maďarov záporný rozdiel medzi počtom živonarodených a zomretých, miesto prírastku nastúpil prirodzený úbytok, miera ktorého bola v r. 2000 1,9 promile.

Prirodzený prírastok maďarskej populácie je potrebné preskúmať aj z ďalšieho hľadiska. Aký je podiel Maďarov na prirodzenom prírastku obyvateľov Slovenska? Pri vývo-

ji pôrodnosti a úmrtnosti sme videli, že miera pôrodnosti u Maďarov je o takmer 2 percentuálne body nižšia, kým úmrtnosť o 1 – 3 percentuálne body vyššia, ako je podiel osôb maďarskej národnosti na celom obyvateľstve. Rozdiel medzi pomerne vysokými mierami úmrtnosti a nízkymi mierami pôrodnosti sa postupne znižuje: na začiatku 60. rokov bol podiel maďarských zomrelých na úmrtiach na Slovensku 15,2 %, podiel maďarských novorodených na celkovom počte novorodených 10,4 %. Rozdiel medzi týmito dvoma demografickými údajmi bol 4,8 percentuálnych bodov (15,2 % – 10,4 %). V 80. rokoch predstavoval tento rozdiel 2,1 percentuálnych bodov (11,6 % – 9,5 %). Z toho vyplýva, že maďarská populácia v 50. rokoch prispela k prirodzenému prírastku na Slovensku 8 percentami, v 80. rokoch 6 percentami, v r. 1990 3,3 percentami. V druhej polovici 90. rokov prirodzený úbytok Maďarov ďalej spomaľoval aj tak postupne klesajúcu mieru prirodzeného prírastku na Slovensku.

2.5 Migračné pohyby

Migračné pohyby v uplynulých desaťročiach výrazne ovplyvnili počet príslušníkov maďarskej menšiny na Slovensku. Po vzniku Československa sa okolo 100 tisíc osôb maďarskej národnosti presťahovalo do Maďarska, ešte vyšší bol počet tých, ktorí po 2. svetovej vojne utiekli, boli deportovaní či vysťahovaní v rámci výmeny obyvateľstva. Vnútorňa migrácia, ktorá v rôznych obdobiach mala rôznu intenzitu, modifikovala aj spoločenskú a sídelnú štruktúru maďarského obyvateľstva. Dochádzka za prácou (variant vnútornej migrácie) celé desaťročia určovala a doteraz určuje spôsob života značnej časti maďarských rodín.

Štatistické výkazy nezachycujú celú vonkajšiu migráciu a podávajú len čiastočný obraz o zahraničnej migrácii z obdobia pred zmenou režimu. Neobsahujú totiž počet tých, ktorí opustili územie štátu ilegálne – tieto údaje boli v minulom režime prísne utajované. Do r. 1992 tvorila v československých štatistikách samostatnú kategóriu migrácia medzi Českou republikou a Slovenskom, resp. zahraničná migrácia. Do zániku Československa tí, ktorí sa sťahovali zo Slovenska do Čiech (alebo opačne) de facto neboli zahraniční migranti, zostali preda v hraniciach federálneho štátu a mohli sa bez administratívnych prekážok vrátiť na miesto pôvodného pobytu.

Migráciu na Slovensku možno rozdeliť na dve etapy. Od 50. rokov až do zmeny režimu bol počet emigrantov vyšší než počet imigrantov. Migračné saldo sa časom znižovalo: počet vysťahovaných bol na začiatku 50. rokov (v rokoch 1950 – 1953) ročne 10 – 20 tisíc, v rokoch 1955 – 1967 5 – 10 tisíc, na konci 80. rokov ročne okolo 2 – 5 tisíc. V slovenskej migrácii dominovala migrácia do Čiech, zahraničná migrácia (do ktorej v tomto období nepatrí sťahovanie do Českej republiky) tvorila cca desatinu migrácie smerujúcej do Čiech. Počet vysťahovaných do Čiech celé desaťročia prevyšoval počet prisťahovaných, preto je do začiatku 90. rokov saldo priestorového pohybu smerujúceho na územia mimo Slovenskej republiky negatívne.⁶ Po rozdelení Československa bol na Slovensku počet imigrantov vyšší než počet emigrantov, v r. 2000 až o skoro 1500.

Údaje o migrácii obyvateľov Slovenska a migrácii osôb maďarskej národnosti sú v ročnom členení dostupné od 80. rokov. Počet Maďarov odchádzajúcich do Čiech sa pohyboval medzi 400 až 500 za rok, v r. 1981 – 1990 bol priemerný počet vysťahovaných 457 ročne. Počet prisťahovaných z Čiech kolísal medzi 240 až 400, ročný priemer bol 293 osôb. Počet vysťahovaných v každom roku prevyšil počet prisťahovaných, najviac (o 253 osôb) v r. 1988 a najmenej (o 53 osôb) v r. 1990. Migrácia do Čiech v mno-

hých prípadoch neznamenala trvalé presídlenie, najčastejšie za ňou stáli pracovné či rodinné dôvody a po ich pominutí sa mnohí vrátili na Slovensko. V dôsledku migrácie do Čiech v 80. rokoch klesol počet Maďarov na Slovensku o viac ako 1,5 tisíc.

Registrovaná zahraničná migrácia Maďarov bola nízka. V 80. rokoch sa počet emigrantov za rok pohyboval okolo 90, imigrantov okolo 50. V predošlých desaťročiach boli možnosti legálnej migrácie z Československa veľmi obmedzené. Naskytli sa zväčša po uzavretí manželstva s cudzincom a následnom opustení štátu za účelom zjednotenia rodiny. Osoby (maďarskej národnosti), ktoré sa zosobášili s maďarskými štátnymi občanmi, sa v prevažnej väčšine prípadov odsťahovali do Maďarska. Častejšie sa sťahovali na Slovensko osoby maďarskej národnosti pochádzajúce z územia mimo Maďarska, ak uzavreli manželstvo s osobou maďarskej národnosti zo Slovenska. Časť osôb maďarskej národnosti prisťahovaných na Slovensko uzavrela manželstvo s občanom Československa inej než maďarskej národnosti. Podľa oficiálnych štatistík bol migračný úbytok Maďarov na Slovensku cca 200 osôb za rok (z toho 60 osôb sa vysťahovalo do Čiech).

V migrácii 80. rokov možno považovať podiel Maďarov za nízky. Maďarskej národnosti bolo 4,9 % osôb odchádzajúcich do Čiech a 4,8 % osôb prichádzajúcich z Čiech. Medzi osobami odchádzajúcimi do zahraničia bolo 15,3 % Maďarov, medzi prichádzajúcimi 11,7 %. Na migrácii vykázané v 80. rokoch sa Maďari podieľali 5,5 percentami.

V 90. rokoch bolo migračné saldo Maďarov pozitívne, no jeho miera bola veľmi nízka, v r. 2000 mala hodnotu 23 osôb.

Záver

V našej štúdii sme analyzovali demografické zmeny maďarskej populácie na Slovensku na pozadí demografických procesov celej populácie. Populačný vývoj Maďarov žijúcich v Československu, resp. na Slovensku, bol v sledovanom období v porovnaní s celoštátnym vývojom nepriaznivejší. Miera sobášnosti a pôrodnosti zaostávala za celoštátnym priemerom, kým miera úmrtnosti bola vyššia ako celoštátny priemer. Preto bol pre

-
6. Migrácia medzi Slovenskom a Českou republikou v rokoch 1950 – 1990 znamenala pre Slovensko 236-tisícový migračný deficit. V rovnakom období migračné saldo zahraničnej migrácie bolo pozitívne s hodnotou 5,2 tisíc osôb (počet imigrantov na Slovensku bol 26,7 tisíc, emigrantov 21,5 tisíc). Za rovnaké obdobie v Československu bolo 92 tisíc prisťahovaných a 157 tisíc vystáňovaných, migračný úbytok predstavoval 65 tisíc osôb. Už sme spomínali, že štatistiky o migrácii neobsahovali údaje o ilegálnej migrácii. Počet vystáňovaných sa dá ale celkom presne zistiť z rozdielu údajov uvádzaných v sčítaniach obyvateľstva a v demografických štatistikách. Podľa toho v rokoch 1948 – 1989 z celého územia Československa odišlo cca 440 tisíc osôb. Intenzita emigrácie nebola rovnomerná. Po komunistickom prevrate v r. 1948 či po intervencii v r. 1968 bola vyššia, kým v 50. rokoch, keď hranice boli takmer hermeticky uzavreté a cesty do západných krajín maximálne obmedzené, takmer nulová. O miere zahraničnej migrácie zo Slovenska z tohto obdobia nie sú údaje, ale môžeme ju odhadnúť pomocou údajov z rokov 1984 – 1989. V rokoch 1984 – 1989 opustilo Československo ilegálne 24 892 osôb, zo Slovenska odišlo 7159 osôb. Podiel vystáňovaných na celom obyvateľstve bol vyšší v Čechách (71,2 %) ako na Slovensku (28,8 %). Od polovice 80. rokov do konca desaťročia Slovensko opustilo priemerne 1193 osôb za rok (tento údaj za obe federálne republiky je 4149). Na základe odhadu a údajov z druhej polovice 80. rokov predpokladáme, že v r. 1948 – 1989 Slovensko opustilo 126 až 136 tisíc osôb. Údaje o počte ilegálnych migrantov nie sú členené podľa národnosti, môžeme experimentovať iba s ďalším odhadom vychádzajúcim z vyššie odhadnutých, resp. na základe vyššie uvedených kritérií vypočítaných údajov. Takýmto spôsobom sa dá určiť približný migračný úbytok Maďarov na Slovensku na 50 – 100 osôb ročne.

maďarskú populáciu charakteristický nízky prirodzený prírastok, resp. od 90. rokov 20. storočia miesto prirodzeného prírastku nastúpil prirodzený úbytok. V pozadí nepriaznivého vývoja sa nachádzajú aj asimilačné procesy, procesy zmeny etnickej príslušnosti, ktorým sme sa z dôvodu obmedzeného rozsahu štúdie venovali iba marginálne. Migračné procesy maďarskej populácie boli protichodné. V obdobiach po 1. aj po 2. svetovej vojne sa počet Maďarov v dôsledku priestorového pohybu znížil o viac ako 200 tisíc. V prevažnej väčšine išlo o utečencov, deportovaných a násilne vystáňovaných. V časoch pokojného budovania spoločnosti však miera migrácie Maďarov zaostala za celoštátnym priemerom.

Literatúra

- BALÁZS, József – HORVÁTH, Róbert 1995. *Bevezetés a demográfiába*. Szeged : JATEPress.
- CSEPELI, György – ÖRKÉNY, Antal – SZÉKELYI, Mária 2002. *Nemzetek egymás tükrében. Interetnikus viszonyok a Kárpát-medencében*. Budapest : Balassi.
- Demografická príručka FŠÚ 1982*. Praha
- Demografický vývoj obyvateľstva Československej socialistickej republiky podľa výsledkov sčítania ľudu s prihliadnutím na jeho národnostné zloženie*. Bratislava : Sekretariát rady vlády SSR pre národnosti Bratislava 1983, č. 951/1983
- GYÖNYÖR, József 1989. *Államalkotó nemzetiségek*. Bratislava : Madách
- GYURGYÍK, László 1994. *Magyar mérleg. A szlovákiai magyarság a népszámlálási és a népmozgalmi adatok tükrében*. Pozsony/Bratislava : Kalligram
- GYURGYÍK, László 1998. A (cseh)szlovákiai magyarság demográfiai, valamint település- és társadalomszerkezetének alakulása 1918–1998. In FILEP, Tamás Gusztáv – TÓTH, László (eds): *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998*. I. Budapest : Ister, s. 81 – 131.
- GYURGYÍK, László 2004. *Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében*. Pozsony : Kalligram, 164 s.
- GYURGYÍK, László – KISS, Tamás 2010. *Párhuzamok és különbségek. A második világháború utáni erdélyi és szlovákiai népességfejlődés összehasonlító elemzése*. Budapest : EÖKIK, 320 s.
- Historická štatistická ročenka ČSSR*. Praha : FŠÚ, 1985.
- KONEČNÁ, Alena 1977. Národnostní homogamie a heterogamie v ČSSR. In *Demografie 1/1977*, s. 1 – 10.
- MATULNÍK, Jozef 1998. *Pokles pôrodnosti na Slovensku. Sociologická perspektíva*. Trnava : Fakulta humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave, 161 s.
- Sčítanie ľudu, domov a bytov k 3. marcu 1991 v Českej a Slovenskej federatívnej republike 1991*. Praha : FŠÚ.
- Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001. Bývajúce obyvateľstvo podľa národnosti, podľa materského jazyka a pohlavia za SR, kraje a okresy*. Bratislava : Štatistický úrad SR, 2002.
- Sociálna štatistika 1990*. Bratislava : SŠÚ, 1993.
- SOKOLOVÁ, Gabriela et al. 1987. *Soudobé tendence vývoje národností v ČSSR*. Praha : Academia 1987.
- SRB, Vladimír 2002. *Obyvateľstvo Slovenska 1918 – 1938*. Bratislava: Infostat.
- VAŇO, Boris (ed.) 2001. *Obyvateľstvo Slovenska 1945 – 2000* Bratislava : Infostat.
- VEREŠ, Pavel: Regionální vývoj plodnosti na Slovensku v letech 1910 až 1980. In *Demografie 2/1986*.
- ZIEGENFUSS, Vladimír: Národnostní smíšenost manželství v ČSSR. In *Demografie 1/1966*, s. 28 – 35.